

A szlovák-magyar viták háttere

(Megjelent a Magyar Szemle 2007. decemberi számában)

Hogyan lehet „arcátlan pimaszság”-nak nevezni, ha a Szlovákiai Magyar Koalíció megbékélési nyilatkozatot javasol a két ország törvényhozásának? Fico miniszterelnök kommentárja „rátett egy lapáttal” a szlovák Nemzeti Tanács (Országgyűlés) által a Benes-dekrétumokat megerősítő határozatra, s ahogy az várható volt, kiváltotta minden magyar politikai irányzat tiltakozását. Olajat öntött a tűzre a szlovák oktatási miniszter, aki a magyar iskolák tankönyveiből is ki akarja tiltani a magyar helyneveket. Valójában ezzel is a magyar tudatot akarja kimosni a diákok agyából. Szeptember 28-án a Magyar Hírlapban hangot adtam annak a véleményemnek, hogy ennek az irracionális magyar-fóbiának az alapvető oka a félelem, hogy „ebül szerzett jószág ebül vész el,” vagyis hogy a szlovákok egyszer még elveszíthetik az 1919-ben ölükbe pottyant magyarlakta területet, hacsak nem sikerül azt megtisztítani magyar lakosságától.

Bibó István, Borsody István, Vígh Károly, Käfer István, Szarka László és mások írásai nyomán régóta próbáljuk megérteni a szlovákokat és kigyógyítani őket magyar-ellenes előítéleteikből. Újabban fiatal magyar történészek tesznek minden elismerést megérdemlő kísérleteket (a Terra Recognita Alapítvány keretében, legutóbb a Sic Itur ad Astra folyóirat 2006/3-4. számában) néhány szlovák kollégával együtt, hogy a történelmi vitákon túllépve bemutassák a két nép közös, illetve egymáshoz szorosan kapcsolódó történelmét. Mindenekelőtt azonban a két ország közvéleményének kellene tisztába jönnie a történelmi viták alapjául szolgáló eseményekkel és tényekkel. Balassa Zoltán kassai magyar történész nemrég figyelemre méltó kísérletet tett a magyarokkal szemben állandóan felhozott szlovák vádak megválaszolására egy szlovák nyelven kiadott zsebkönyvben, de a hamis tények és beállítások mára már olyan mélyen belevésődtek a szlovák emberekbe, hogy ezen csak szívós, hosszú munkával is csak akkor lehetne változtatni, ha a politikai akarat ezt támogatná, s nem ellene dolgozna. Magyarországon ez a készség régóta megvan, de történelmi kapcsolatainkról és vitáinkról a magyar társadalom sem tud eleget, a fiatalság pedig jószerint semmit.

1992. szeptember 2-án Milan Knazko akkori szlovák külügyminiszter meghívására előadást tartottam Pozsonyban a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében „A szlovák-magyar kiegyezés útja” címen. Kiinduló tételem a két nép megbékélésének és az európai föderalizmusnak elkötelezett, 1947-ben emigrációba kényszerült Borsody István megállapítása volt, hogy „a magyar-szlovák viszonyban volt meg talán a békés kiegyezésnek a legtöbb esélye,” aminek alapja „a hosszú évszázados együttélés következtében kimutatható szellemi, műveltségi rokonság.” A szlovák nacionalizmus tudni sem akar e hosszú együttélés sok, mindkét népet gazdagító termékéről, helyette a sérelmek hosszú listáját terjeszti. Az első sérelem maga a Honfoglalás. A XIX. században a pánszlávizmus apostolai kitalálták, hogy a magyarok kárpát-medencei betelepülésükkel súlyos kárt okoztak a szlávoknak, hogy fejlett birodalmakat zúztak szét, hogy alacsonyabb, barbár szintet képviseltek. Ez a beállítás nemcsak sértő minden magyar számára, de ellentétes a valósággal. Nincs arra semmilyen hiteles bizonyíték, hogy a magyar Honfoglalás idején a Kárpát-medencében fennállott volna egy „Nagy-Morva Birodalom,” vagy más fejlett állam, és semmiképp sem volt szerves kapcsolat, összetartozás-tudat a déli és a nyugati szláv népek között. A Szent István király és utódai által megszervezett Magyar Királyság, a Regnum Hungariae, a területén már korábban ott élő vagy később érkező népeknek csak előnyére vált, hiszen jóvoltából az európai civilizáció határa jóval keletebbre került. A XI. században létrejött Lengyel, Cseh és Magyar Királyságban jogrend, életbiztonság és magasabb életszínvonal jött létre, mint tőlük délre és keletebbre, két szomszédunknak pedig eszébe sem jutott, hogy a magyarok akadályozták volna meg egyesülésüket egymással és a déli szlávokkal.

Szlovákia kikiáltásának tizedik évfordulóján, 2003. januárjában a szlovák parlament kereszténydemokrata elnöke, Pavol Hrusovsky, rokonszenves módon kifejtette, hogy nem kell tagadni, a történelmi Magyar Királyság (szlovákul Uhorsko) közös hazája volt a magyaroknak és a szlovákoknak. Valóban, teljesen történelmietlen az ezeréves magyar elnyomás vádja, hiszen a modern nemzeti tudat megjelenése (társágunkben a XIX. század eleje) előtt nem a származás, az anyanyelv volt az

állam, illetve az uralkodó iránti lojalitás alapja, hanem a hűbéri elv, egy adott társadalmi rendhez (nemesség, polgárság) tartozás. A középkori és kora újkori magyar állam esetében csak „területi nacionalizmus” létezett, a külső támadások ellen Hungária (Uhorsko) területét védték a területén élő népek. A Habsburgok központosító és németesítő törekvéseivel szemben is általában egységesen léptek fel a különböző származású és anyanyelvű rendek és személyek az országgyűléseken, Bethlen Gábor, Rákóczi és Thököly függetlenségi harcaiban. A mai Szlovákia területén élő lakosság vegyes volt, a völgyek zömmel szláv (szlovák) földművelői mellett a bányavárosok és a Szepesség lakossága főként németül beszélt, a népesség jó 5 %-át kitevő nemesség esetében pedig általában lehetetlen megállapítani az etnikai eredetet, de nem állítható, hogy többségük szlovák származású volt. Általában az uralkodónak tett katonai és politikai szolgálatok jutalma volt a nemesi adománylevél és az azzal járó kisebb vagy nagyobb birtok. A XIII. századtól az addig igen gyéren lakott északi hegyvidék (a Zólyom vármegyéből létrejött Turóc, Árva, Liptó) benépesítésének ez volt az egyik eszköze. Az én családom – de Kossuth Lajosé is - tipikus példája a két nemzethez fűződő szoros kapcsolatnak. Az 1278-ben a Turóc megyei Nagyjeszenre (Magna Jeszen, ma Turčianske Jaseno) királyi adománylevelet kapott felmenőim, csakúgy mint nemesi társaik, általában több nyelvet beszéltek, a magyar mellett a latint, a németet és a szlovákot. A birtok hamar elaprózódott, így később sokan mentek orvosi, lelkészi, ügyvédi, köztisztviselői pályára. A Boroszlóban (Breslau, Wroclaw) született Jesseniust, a neves humanista orvost, a prágai Károly Egyetem rektorát, akit 1621-ben a magyar és cseh rendek közti szövetség létrehozása miatt végeztek ki, aki „eques Hungarus”-nak nevezte magát, semmiképpen sem nevezném szlováknak. A napóleoni háborúk nyomán azután egész Európában „felébredtek” a nemzetek, a területi és/vagy társadalmi alapú lojalitás tudatánál erősebbé vált a nyelvi-kulturális összetartozás gondolata. A Magyar Királyság északi területei, „Hornouhorsko,” sőt Hungária összes lakójának választania kellett, melyik öntudatra ébredt nemzethez csatlakozik. Ez a választás gyakran családokon belül is komoly konfliktusokhoz vezetett. Lakóhelyétől, környezetétől függően ki az egyik, ki a másik nemzetet választotta, s míg Janko Jesensky neves szlovák író lett, az 1848/49-es honvédseregben több tucat Jeszenszky vett részt, és a mai Magyarországon is több százan élünk, akik számára természetes magyarságunk. Nem vagyunk renegát szlovákok, ahogy Kossuth Lajos sem volt az.

1848 tavaszán a magyarok mellett a szlovák értelmiség is lelkesedett a szabadságért és a nemzeti jogokért. Május 10-én a Liptószentmiklóson tartott népgyűlés "szlovák néprajzi kerület" létrehozását követelte, ahol a hivatalos nyelv a szlovák lenne, nemzeti színeiket használhatnák, önálló iskoláik és egyetemük lenne. Az ország egységét (Unió Erdéllyel) éppen helyreállító magyarok részéről ezt elutasítás fogadta. Erre a bécsi udvartól támogatva kirobant ki egy kisebb felkelés, amit a megyei hatóságok könnyen szétugrasztottak, miközben a fiatal szlovákok tízezrei léptek be a honvédseregbe, ahol vitézül harcoltak Görgey alatt. 1861-ben a főként lelkészekből, tanárokból és ügyvédekből álló szlovák értelmiség újból kinyilvánította igényét a „szabad alkotmányos hazán” belül egy felsőmagyarországi autonóm szlovák kerület (Hornouhorské slovenské okolie) létrehozására. Ez Trencsén, Árva, Turóc, Zólyom, Liptó, Szepes és Sáros megyékből, valamint „Pozsony, Nyitra, Bars, Hont, Nógrád, Gömör, Torna, Abaúj és Zemplén megyék szlávok által lakott részei”-ből állt volna. Az akkori magyar politikusok azonban – sajnos - ugyanúgy gondolkodtak, mint ma a szlovákok, hogy csak egyéni nemzetiségi jogokról lehet szó, társnemzeteket nem ismernek el, a külön szlovák kerület pedig már csak azért is elfogadhatatlan, mert a szlovák többségű vármegyék városaiban igen jelentős számú a magyar és német lakosság, akik nem kerülhetnek hátrányos helyzetbe.

Szlovák oldalról mindig sérelmezik, hogy a dualista korszakban milyen politikai elnyomás alatt éltek a szlovákok, erőszakkal akarták őket asszimilálni, elmagyarosítani. Gyakran elhangzik, hogy ha nincs 1918-as államfordulat, pár éven belül teljesen eltűntek volna a szlovákok. Az ilyen nyilvánvaló túlzások ellenére indokolt, hogy magyar részről önkritikusan szemléljük az akkori magyar nemzetiségi politikát. A kiegyezés után a nemzetiségi jogokat Európában elsőként átfogó módon szabályozó 1868-as 44. tc. előkészítésekor az A. Mocsonyi temes megyei román képviselő által benyújtott kisebbségi javaslat az egységes politikai nemzet helyett valamennyi jelentősebb kisebbséget "egyenrangú országos nemzet"-nek javasolta elismerni. " A közigazgatási egységekben "a többséget alkotó nemzet nyelve lesz a hivatalos nyelv," de a vegyes területeken "a számba jöhető tekintélyesebb kisebbségnek is meglesz a joga, hogy nyelve második hivatalos nyelv legyen. [...] A bíróságoknál az ügyek az igazságot kereső fél nyelvén intézettek el és a végzés is ezen a nyelven közöltetik velük." E javaslat számos eleme megvalósult a végül

elfogadott törvényben, a nem-magyar nemzetiségek választott képviselői azonban a "politikai tekintetben... egységes magyar nemzet" tételét, önálló nemzeti státusuk (mai kifejezéssel kollektív jogaik) el nem ismerését súlyosan nehezményezték, és tiltakozásul a politikai passzivitást választották. 1875-ben a hatóságok betiltották a Matica Slovenska nevű kulturális egyesületet, a három szlovák nyelvű középiskolát pedig megszüntették. Az ezekben folyó pánszláv és magyarellenes agitáció ellen nyilvánvalóan nem így kellett volna fellépni.

A következő évtizedekben az ország nem magyar népeinek megnyerésére tett komoly kísérletek helyett a sajtó hangos volt attól a törekvéstől, hogy a több mint 50 %-ban nem magyar nemzetiségű országban tanuljon meg mindenki magyarul, sőt rövidebb-hosszabb időn belül válják nyelvében és tudatában is magyarrá. A zömmel falvakban élő szlovákok, románok és szerbek azonban nem asszimilálódtak, sőt sok esetben ők asszimilálták környezetüket, csak a városokban volt megfigyelhető a magyar nyelv térnyerése, elsősorban a németek és a zsidók önkéntes és lelkes magyarosodásának köszönhetően. C.A. Macartney, a neves (és elfogulatlan) brit történész *The Habsburg Empire, 1790-1918*. (London, 1968) c. munkájában megállapítja, hogy a szlovák népesség ebben az ötven évben több teret nyert, mint veszített (721-734.), Balassa Zoltán ezt pontos statisztikai adatokkal bizonyítja. Az 1890-es évektől a törvényben biztosított széleskörű nyelvi jogokat helyi szinten egyre több esetben sértették meg, az ezt szóvá tevőket perbe fogták, az iskolapolitikában pedig a magyar nyelv terjesztése került előtérbe – mindezt sajnálattal kell beismernünk. Az 1895. augusztus 10-én Budapesten tartott nemzetiségi kongresszus a megyei, városi és községi szintű területi autonómiában jelölte meg a kisebbségek helyzete rendezésének az útját. A világháború előtti években a gazdaságilag megerősödött nemzetiségekkel szembeni fellépések mellett a megegyezési törekvések is erősödtek. „A nemzetiségi kérdés a demokrácia archimédeszi pontja” – mondta máig tartó érvénnyel Jászi Oszkár. De a magyar szupremáciát engedményekkel megőrizni próbáló Tisza Istvánt is érdemes megemlíteni, akit parlamenti ellenzéke ezért is támadott. A kisebbségpolitikában a kívánatos fordulat csak az 1918-as összeomlást követően, elkésve következett be. Jászi Oszkár nemzetiségügyi minisztériumának előterjesztésére született törvény "a rutén nemzet autonómiájáról" (1918:X.tc.), "a magyarországi német nép önrendelkezési jogáról" (1919:VI.tc.) és "Slovenska Krajina [Szlovák Országország]

önkormányzatáról" (1919:XXX.tc.), de ezeket már nem lehetett végrehajtani, mert az ország nagyobb részét ellenséges hadseregek szállták meg.

Szlovák oldalról nem szoktak belegondolni: csak a kivételes szerencsének köszönhetik, hogy 1919-ben a párizsi békekonferencia jóval nagyobb területet ítelt meg Csehszlovákiának, mint ami etnikai alapon megillette volna. Ezt támasztja alá magyar-szlovák határ kialakulásának a története. A ma Dél-Szlovákiának nevezett terület nem „ősi szlovák föld,” a Csallóközben, Mátyusföldön, a palóc vidékeken, a Losonctól Töketerebesig húzott vonaltól délre a Honfoglalás óta magyarok élnek. A világháborúban az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében a csehek és a szlovákok is az antant ellen harcoltak, az utóbbiak sok elismerést kiváltó bátorsággal. A bécsi parlament 1915-ben Párizsba emigráló képviselőjének, Masaryknak 1918. nyarára sikerült elfogadtatnia a Monarchia felosztásának a gondolatát, és a létrehozandó Csehszlovákia szövetségesként történő elismerését. Az 1918. november 3-án a győztes antant és Ausztria-Magyarország között megkötött fegyverszünetben már szerepelt a független Csehszlovákia és Jugoszlávia elismerése. A háború alatt Masaryk és elsőszámú munkatársa, Benes, amellelt érvelt, hogy egy Magyarország nyugati részéből kiharított széles, minimum Győrre terjedő folyosó, „korridor” kösse össze a létrehozandó két új országot. Ezen felül igényelték a Dunától északra elterülő területet egészen Vácig, onnan pedig a Börzsöny, Mátra és Bükk hegységet is Miskolccal együtt. 1918. október 30-án Turócszentmártonban a Szlovák Nemzeti Tanács komoly viták után úgy döntött, hogy a szlovákok elválnak el a magyaroktól és a csehek államához csatlakoznak. Döntő érv volt, hogy ezzel a győztes oldalhoz kerülnek, miközben Magyarországot megbüntetik. Az 1910-ben megválasztott budapesti Országgyűlés szlovák tagja, Milan Hodža (később csehszlovák miniszterelnök) 1918. december 6-án megállapodott a magyar kormány nevében eljáró Bartha Albert hadügyminiszterrel, hogy a két nép közti etnikai határtól, tehát a Pozsony-Bazin-Érsekújvár-Losonc-Kassa–Töketerebes vonaltól északra átadják a közigazgatást a szlovákoknak. Prága, kivált külügyminisztere, a Párizsban tartózkodó Benes, azonban elutasította az ésszerű megegyezést. Ha ez a megállapodás maradt volna a két állam közötti határ alapja, az hosszú távra szólóan megalapozta volna az egymástól elváló magyarok és szlovákok jó viszonyát, s ma nem lenne köztünk vita a múlttól, vagy a kisebbségi

jogokról, mert sem a bécsi döntésre, sem a Benes-dekrétumokra nem került volna sor, hiszen nem lett volna Szlovákiában számottevő magyar kisebbség.

Benes stratégiai és politikai érveit méltányolva Clemenceau francia miniszterelnök és külügyminisztere, Pichon, „megfelezte” a cseh igények és a Hodža-vonal közti területet, s 1918. december 19-én önhatalmúlag megállapította, hogy „Csehszlovákia déli határa a Duna, majd az Ipoly folyó Rimaszombat városig, majd annak mentén a régi határig.” Ezt az antant budapesti képviselője, Vix alezredes december 23-án közölte Károlyival, aki ugyan tiltakozott, de elrendelte a terület kiürítését, sőt kategorikusan megtiltott minden katonai ellenállást. Károlyi ugyanis naiv módon bízott Wilson amerikai elnök elveiben, hogy a békekonferencián a nemzeti önrendelkezés érvényesülni fog, s így a magyarlakta területek elvesztésétől nem kell tartani. Benes 1919. február 8-án adta elő országa területi követeléseit, a fent említett, háború alatti program alapján. Lloyd George, a liberális brit miniszterelnök rákérdezett az igényelt terület etnikai összetételére. Benes erre azzal az abszurd állítással válaszolt, hogy ugyan elég sok elmagyarosított szlovák él ott, de 450 000 szlovák még így is Magyarországon maradna (ezt a légbőlkapott adatot a szlovák köztudat azóta ténynek veszi, holott a trianoni Magyarországon feleannyi volt a szlovák anyanyelvűek száma), a Csallóközre pedig azért van szükségük, hogy az új ország élelmiszerszükségletét onnan biztosíthassák. A konferencia a határjavaslat kidolgozását a négy győztes európai nagyhatalom képviselőiből álló albizottságra bízta. Ebben az amerikaiak mindvégig tárgyilagosságot mutattak és az etnikai elvet akarták érvényesíteni. A franciák – katonai és közlekedési szempontokra hivatkozva - nagyjából a mai határvonal mellett érveltek, a britek és az olaszok ettől északabbt javasoltak.

Eredetileg egyedül a franciák kívánták a Csallóközt Csehszlovákiának adni, de májusra a többiek meghajoltak az érv mellett, hogy a velük szövetséges, és a jövőben minden bizonnyal németellenes politikát folytató új állam csak legyen minél nagyobb és erősebb. Az új Európa stabilitásáért aggódó angol kormány egy darabig még ellenállt, Budapestre, majd Prágába küldte Smuts tábornokot, a brit háborús kabinet dél-afrikai búr származású tagját. Kíséretében volt szakértőként a magyarokat bevallottan nem kedvelő Harold Nicolson is. A misszió találkozott Masaryk elnökkel is. Május 3-án Nicolson a következőt írta naplójába: „Prágában

kértem Smutsot, hogy vegye rá Masarykot, ne követelje azt a szerencsétlen dunai szigetet. Smuts megtette. Masaryk hozzájárult, hogy amennyiben Pozsonynál a folyó túlsópartján kapnak egy hídfőt, lemondanak a Csallóközről. Kértem Hardinge-ot [a brit külügyminiszter helyettesét], hogy vesse föl ezt az ajánlatot [a külügyminiszterekből álló] Tanácsban. Megtette, mégpedig igen ügyesen. Magam meg is szövegeztem egy határozatot ebben az értelemben. [A határozattervezet szövege a következő volt: 'A bizottság abból indul ki, hogy a Grosse Schütt sziget nem lesz része Cseh-Szlovákia területének, amennyiben cserében Pressburggal szemben egy kis területet megkap az új Köztársaság.'] Bánatomra azonban Pichon előszedte Laroche-t [a francia szakértő] és elmondatta vele, hogy Benestől azt hallotta, Smuts 'tökéletesen félreértette' az öreg Masarykot. Az elnök csak annyit mondott, hogy Csehszlovákiában egyesek azt gondolják, ez [a területcsere] jó megoldás lenne, de a cseh kormány szerint ez nagyon rossz megoldás lenne. Attól tartok, hogy ez nem igaz. Csak tovább nőtt ellenszenvem Kramar iránt, aki Benes minden ronda lépése mögött ott áll. Mindketten a franciák zsebében vannak. A franciák most azt fogják nekik mondani, hogy 'hatástalanították' a csehellenes intrikámat. Pedig nem intrika volt. A tizenegyedik órában tett erőfeszítés volt, hogy jóvátegyünk egy nyilvánvaló igazságtalanságot."

Nicolsonnak alighanem igaza volt, hogy: „Masaryk elszólta magát és kormánya rákényszerítette, hogy cáfolja meg önmagát.” Az öt külügyminiszter május 8-án tárgyalta meg Csehszlovákia határait. Lansing amerikai külügyminiszter rezignáltan megállapította, hogy „minden egyes döntés Magyarország rovására történik, így kétféle magyar román illetve cseh fennhatóság alá kerül!” – de Pichon francia külügyminiszter szenvedélyesen kiállt a csehszlovák területi albizottság javaslata mellett, Balfour – korábban brit konzervatív miniszterelnök – viszont hallgatott. Nyilvánvalóan nem kívánt harcba bocsátkozni liberális párti utódja elvei védelmében. A kormányfőkből álló Négyek Tanácsa 1919. május 12-én minden további vita nélkül jóváhagyta a Magyarország határaitra vonatkozó döntéseket. Sokat nyomhatott a latba az is, hogy a csehek ekkor már birtokon belül voltak, be is rendezkedtek a decemberben nekik átadott területen, míg Magyarországon az aggodalommal párosuló megvetéssel fogadott Tanácsköztársaság kormányzott.

A rendszerváltozás óta Szlovákiában agresszióknak szokták nevezni a Magyar Tanácsköztársaság északi hadjáratát, Kassa és Eperjes elfoglalását. Attól eltekintve, hogy ezt a csehszlovák hadsereg Salgótarján elfoglalására tett kísérlete váltotta ki, a békeszerződés megkötése előtt semmiképp nem minősíthető agresszióknak a jogi értelemben még Magyarországhoz tartozó területek birtokbavételére tett kísérlet. Ráadásul a cél nem a történelmi Magyarország megőrzése, hanem tanács-államok rendszerének létrehozása volt, ezért Eperjesen egy különálló Szlovák Tanácsköztársaságot kiáltottak ki.

Mire a magyar békeszerződés formális megtárgyalására sor került, 1920-ban, addigra az egész rendezésből kiábrándult amerikaiak már otthagyták a békekonferenciát. Lloyd George brit miniszterelnök ugyan fölvetette, hogy „nem rendelkezhetünk emberekkel, mint a barmokkal. Nagyon rossz szolgálatot tennénk a szlovákoknak, románoknak, vagy a szerbeknek, ha nagyon is hazafias magyar lakosságot csatolnánk hozzájuk,” de a franciák elzárkóztak minden határmódosítástól, az angol szakértő pedig kifejtette, hogy a Csallóköz nélkül Pozsony és Komárom lakossága éhenhalna [sic!], onnan keletre pedig az Ipolyság-Kassa vasútvonal létfontosságú az új állam számára, ami kizárja az etnikai határ követését.

A Trianonban Magyarországra rákényszerített békeszerződés az állandó viták Erisz almáját vetette be Közép-Európa népei, Magyarország és szomszédjai közé. A színmagyar vagy majdnem színmagyar területek elvesztését a magyar társadalom nem tudta elfogadni, és ez meghatározta a külpolitikát. A nagyon tágan meghúzott határok, a nagyszámú elégedetlen kisebbség viszont arra készítette szomszédjainkat, hogy létrehozzák a Magyarországot mintegy gúzsba kötő „kisantant” szövetséget, és minden eszközzel magyar kisebbségük csökkentésére, lehetőleg felszámolására törekedjenek. A „győztes” és vesztes államok tartósított szembenállása nagyban megkönnyítette Hitlernek, majd Sztálinnak Közép-Európa leigázását.

1919 után az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaiban a kisebbségekkel szemben korábban elképzelhetetlen jogsértésekre került sor. A csehek nem váltották be a szlovákoknak és a ruszinoknak az autonómiájára tett ígéreteiket, a magyarokat ért – dokumentált és igazolható - sérelmek listája pedig összehasonlíthatatlanul hosszabb,

mint amit az 1918 előtti magyar politika ellen fel lehet hozni. A csehszlovák hatóságok nem törekedtek arra, hogy méltányos politikával a hozzájuk csatolt magyarokkal megkedveltessék az új viszonyokat. A földreform kifejezetten a magyar birtokosok ellen irányult, és az elvett területeken, a magyarlakta sávban cseh és szlovák telepésekkel új falvakat hoztak létre. Gazdasági diszkriminációval, magyar iskolák és intézmények megszüntetésével, szobrok ledöntésével, minden lehetséges módon megkeserítették a magyar kisebbség életét. A régi magyar kisebbségpolitika legélesebb külföldi bírálója, a Csehszlovákia létrehozásában jelentős szerepet játszó brit Seton-Watson (Scotus Viator) csalódottan figyelte védeneci magatartását. 1928-ban régi barátjához, Masaryk elnökhöz küldött memorandumában többek között kiállt a helynevek, utcanevek, hivatalos hirdetések kétnyelvűsége, a magyar többségű vidékeken a magyar nyelv széleskörű hivatalos használata, a közigazgatási egységeknek etnikai alapon történő kialakítása, a magyar nyelvű iskolarendszer teljes körű kiépítése és fönntartása, ezen belül egy magyar nyelvű egyetem létesítése mellett. Egy 1934-ben megjelent tanulmányában megállapította: "A nemzeti kisebbségek beolvasztására irányuló törekvések, mint az iskolák, a kulturális és nyelvi lehetőségek korlátozása, a szép szavak mögött gyakran, bár nem mindig megbúvó asszimilációs törekvések, amelyek jóval általánosabbak, mint ahogy a közvélemény gondolja, Európa jelentős részét nyugtalanságban tartják. Többre van szükség, mint a fennálló kisebbségvédelmi szerződések [az 1919-ben a békeszerződésekbe foglalt kötelező normák] betartása, noha ez lenne az első, elengedhetetlen lépés. Minden esetben ki kellene terjeszteni ezeket a szerződéseket a maximumra." E tanácsoknak nem lett semmi foganatja. Lehet-e csodálni, hogy a csehszlovákiai magyarok, akik megkérdésük nélkül, akaratuk ellenére lettek Csehszlovákia (másodosztályú) állampolgárai (közel százezer ottani illetőségű ezt a státust sem kapta meg), kitörő örömmel fogadták a bécsi döntést, visszakerülésüket az anyaországhoz?

A mai szlovák érvelésekben kiemelten szerepel, hogy 1938. őszén Magyarország agressziót követett el Csehszlovákiával szemben. A magyar kormányok 18 éven át a határ békés revízióját követelték. Az 1938. szeptemberi négyhatalmi müncheni szerződés függeléke úgy rendelkezett, hogy Csehszlovákia és Magyarország kétoldalú tárgyalásokon rendezze a határvitát. A tárgyalások során, végső ajánlatként 1938. október 22-én Csehszlovákia, a már autonóm szlovák kormány

belegyezésével, felajánlotta 11,300 km², 740,000 lakos átengedését. Mivel ebben nem volt benne az akkoriban közel felerészben magyar lakosságú Kassa, a magyar ellenjavaslat nyolc vitatott térségre népszavazást kért, elvetése esetén pedig nemzetközi döntőbíráskodást. (Kezdetben a magyarok ebben Anglia és Franciaország részvételét is kívánták, de ezt sem Németország, sem a két nyugati demokrácia nem fogadta el; ezután magyar részről felmerült Lengyelország bevonása, amit a szlovákok utasítottak el.) Prága ekkor a német-olasz döntőbíráskodást választotta, annál is inkább, mivel Ribbentrop német külügyminiszter Kassát (és négy további várost) előzetesen a szlovákoknak ígérte – mivel bennük már a megbízható csatlósnak látta. Ilyen előzmények után került sor Bécsben a német-olasz döntőbíráskodásra, aminek ismert eredménye 12,700 km² és 1,030,000 lakos Magyarországnak ítélté lett. Ezt semmilyen tárgyilagos elemzés nem minősítheti magyar agresszióknak, hiszen mindkét fél kérte és elfogadta.* A kérdéses területen, amit 1919-ben csak a győztesek elfogult döntése adott Csehszlovákiának, 830,000 magyar élt, valamint 140,000 szlovák és 20,000 német. A döntést követően csak az 1919 után betelepítettek, a „kolonisták” távoztak el, többségük önként, a maradék az új hatóságok határozata alapján, de vagyonukat, értéktárgyaikat magukkal vihették. A magyar hadsereg bevonulását általános lelkesedés fogadta, bár egy-két sajnálatos incidensre sor került. Csak Slota lázámaiban szerepel, hogy a magyarok kegyetlenkedtek, rémtetteket követtek el. Agresszióknak, katonai támadásnak legfeljebb az minősíthető, hogy amikor 1939. március 15-én, egy nappal Szlovákia függetlenségi nyilatkozata után, a magyar honvédség elfoglalta Kárpátalját, mintegy 20 km mélységben behatoltak szlovák területre, és az Ungvárra vezető vasútvonal biztosítására hivatkozva azt Magyarországhoz csatolták.

Nem Magyarországon múlt, hogy napjainkban ismét előtérbe kerültek a Benes-dekrétumok. Ezek tartalmát Szlovákiában nem szokták ismertetni, így a legtöbb szlovák nem is tudja, hogy ezek nem a határról és még nem is a kitelepítésről

* A pozsonyi Új Szó 2007. október 10-i számában egy Fekete György nevű „mentálpedagógus, történelemtanár” azzal a képtelen ötlettel áll elő, hogy az 1938-as „hullarablás”-ért „kérjünk bocsánatot mi! Azért, mert a Magyar Királyság - amely nem jogelődje a Magyar Köztársaságnak - szorgalmazta az első bécsi döntést és a hitleri Németországgal szövetségben fellépett a Csehszlovák Köztársaság ellen.” Az írónál a történelem 1938-ban kezdődik, figyelmen kívül hagyja, hogy a szóbanforgó terület az 1919-es rendezési elvek és a méltányosság súlyos megsértésével került Csehszlovákiához, hogy a magyar kormányok revíziós követelése nem sértette sem a nemzetközi jogot, sem a politikai erkölcsöt, s hogy a határváltozást nemcsak az érintett lakosság üdvözlölte lelkesen, de a nyugati demokráciák is elfogadták.

szóltak, hanem minden magyar nemzetiségűt megfosztottak az állampolgárságtól, földjétől, házától, állásától, nyugdíjától, bankbetétjétől. Bezárták az összes magyar iskolát, a tanárokat kiutasították az országból, betiltották a magyar nyelv használatát – még a templomokban is, a magyar diákokat kizárták a felsőoktatásból. A csehszlovákiai magyarok 1945-ös jogfosztását, majd kitelepítését azóta azzal próbálják igazolni, hogy Csehszlovákia német és magyar népessége elárulta hazáját és felelős az ország II. világháború alatti sorsáért. Eltekintve attól, hogy a két kisebbség sosem akart csehszlovák állampolgárrá válni, Münchenben a négy nagyhatalom döntött a határ megváltoztatásáról, az ország 1939. márciusi felszámolásához pedig Hitlernek nem a magyarok, hanem a szlovák pártok asszisztáltak, élükön a Szlovák Néppárttal, amelynek alapító elnöke, Andrej Hlinka emlékét épp most iktatta törvénybe a pozsonyi parlament. Talán még Szlovákiában is tudják, hogy egy nappal az 1939. március 15-i prágai német bevonulás előtt Pozsonyban a szlovák parlament kikiáltotta Szlovákia függetlenségét, amit Hitler azonnal garantált. Nem kívánom itt részletezni, milyen hűségese volt a náci Németországnak a Tiso-vezette Szlovákia, és milyen bünteteket követelt el zsidó származású lakosságával szemben. Az viszont jóval több volt, mint „felháborító pimaszság,” hogy a háború végén a magyarokat kollektíven háborús bűnösnek nyilvánították, és jelentős részüket kitelepítették az országból, miközben a szlovákok győztesnek lettek kikiáltva, és gyakran korábban háborús bűnöket elkövető Hlinka-gárdisták követtek el súlyos atrocitásokat a magyarok ellen.

A győztes nagyhatalmak közül az Egyesült Államok és Nagy-Britannia ugyan visszavonta az I. bécsi döntés elismerését, de kívánatosnak tartotta a Trianonban megállapított magyar-csehszlovák határ módosítását – az etnikai elvnek megfelelően – Magyarország javára. Ezt azonban Csehszlovákia kategorikusan elutasította, noha 1940-ben még maga Benes is úgy nyilatkozott, hogy „Szlovákiában nem kapjuk vissza egészen a régi határainkat, de nem is érdekünk, hogy újból elrontsuk viszonyunkat a magyarokkal. Főleg azért nem, mert így indokolja a szlovákok viselkedése a múltban és a jelenben.” Miután azonban 1943-ban megkapta Sztálin támogatását az összes német és magyar kitelepítéséhez, már arról sem volt hajlandó tárgyalni, hogy ha nem akar országában magyarokat, akkor területükkel együtt válják meg tőlük. A szövetségesek 1945. júliusi potsdami konferenciája nem hagyta jóvá a magyarok kitelepítését, de Benes embertelen intézkedései ellen nem lépett fel,

azokat csupán azzal próbálta enyhíteni, hogy mindkét kormányra nyomást gyakorolt a lakosságcsere érdekében.

Az 1956-os magyar forradalom idején Csehszlovákia kormánya minden lehetséges módon támogatta a szovjet beavatkozást és Kádár bábkormányát. Ezt azonban magyar részről sosem tekintettük a cseh vagy a szlovák nép által okozott sérelemnek. Ezért is érthetetlen, hogy egyes szlovákok a Varsói Szerződés Csehszlovákia ellen 1968-ban elkövetett agresszióját, amelyben magyar csapatok is részt vettek, a mai Magyarország szemére vetik. A magyar társadalom színe-java ezt azonnal nyíltan elítélte, Horn Gyula, az akkori állampárt tagjai nevében pedig a rendszerváltozás után bocsánatot kért érte.

Az egykori konfliktusok, a régi sérelmek a demokratikus országokban ma nem okoznak komoly feszültségeket sem az egyes országokon belül, sem a szomszédok között. Ez elsősorban az elmúlt évtizedek felvilágosult, a kisebbségekkel szemben türelmes és nagyvonalú politikájának köszönhető, Kanadától Skandinávián és Spanyolországon át a német- francia és az olasz-osztrák viszonyig. 1990-ben erősen reméltem, hogy Közép-Európa is erre az útra tér. Amíg Meciar uralta a szlovák politikát, addig a magyarok és a szlovákok között ez nem történt meg. Pár évvel ezelőtt ígéretes közeledés kezdődött, de ez mostanában megfordulni látszik – nem a magyar fél hibájából. A látszólag történelmi viták nem a történészekről, hanem a politikusoktól indulnak ki, rajtuk múlik a fordulat is. A történész-szakma persze sokat segíthet. Szükség van az olyan intézmények közreműködésére is, mint az Európa Tanács, az UNESCO, a nemzetközi vagy kétoldalú keretek között lefolytatandó tankönyv-egyeztetések, a türelmetlenség és előítéletek ellen szervezett nemzetközi kampányok, amelyekbe bele kellene foglalni a fellépést minden történelmi torzítás és kútmérgezés ellen. A munkát azonnal meg kellene kezdeni az iskolákban, az egyetemeken, a diákcsere-programokban, mindennek előtt pedig a sajtóban és a televízióban.

Noha szlovák részről megpróbálják elhíttetni önmagukkal és a külvilággal, a vita nem a határ körül folyik. Ez ma egy belső határ két uniós ország között, tiszteletben tartására Magyarország elkötelezte magát számos nemzetközi dokumentumban. A vita csak látszólag zajlik Magyarország és Szlovákia politikusai között, a kulcskérdés

valójában az, milyen politikát folytat Szlovákiában a többségi nemzet az 1919-ben hozzájuk csatolt, tehát reájuk bízott magyarokkal szemben. Amint a szlovákok felhagynak az országukban élő magyar közösség hátrányára folytatott, a beolvasztást célzó politikával, és tiszteletben tartják annak nyelvét, kultúráját, követve a dél-tiroli modellt, a viták el fognak simulni és a feszültségek el fognak tűnni.

Jeszenszky Géza

A felhasznált szakirodalom legfontosabb tételei:

Balassa Zoltán: *Dva národy v jednej domovine*. Toronto – Buffalo: Editura MATTHIAS CORVINUS, 2004. [Magyarul:] *Két nemzet a Kárpát-medencében. A szlovákok története*. <http://www.corvinuslibrary.com/cseh/balassa.pdf>

Borsody István: *Magyar-szlovák kiegyezés. A cseh-szlovák-magyar viszony utolsó száz éve*. Budapest: Officina, 1945.

Käfer István: *Dona nobis pacem : magyar – szlovák kérdések*. – Piliscsaba : PPKE BTK, 2005.

Kovac, Dusan: *Szlovákia története*. Pozsony: Kalligram, 2001.

Szarka László: *A szlovákok története*. Budapest, Bereményi, [1993.]

Vadkerty Katalin: *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákai magyarság 1945 - 1948 közötti történetéről*. Pozsony: Kalligram, 2001.